

ЗОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Т. В. Калашнікова, к.е.н., доцент, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

В статті здійснено оцінку впливу зонального розподілу території країни на обсяги та напрями державної підтримки сільськогосподарських підприємств. На основі проведеного аналізу напрацьовано конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності використання державних коштів, спрямованих на підтримку сільськогосподарських товаровиробників різних природних зон.

Ключові слова: державна підтримка, бюджетні програми, ефективність державної підтримки, природні зони, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Об'єктивною передумовою реалізації стратегічних завдань розвитку аграрного сектору країни є формування адекватного механізму його державної підтримки. До основних проблем, що окреслюють вектор наукового пошуку, слід віднести визначення пріоритетних напрямів та джерел фінансування державної підтримки; підвищення ефективності використання державних коштів сільськогосподарськими підприємствами; збільшення обсягів державної підтримки з метою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників з одночасним виконанням прийнятих країною зобов'язань перед СОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Різні аспекти державної підтримки аграрної сфери ґрунтовно досліджуються такими провідними вченими – економістами як Саблук П.Т., Дем'яненко М.Я., Бородіна О.М., Варченко О.М., Гудзь О.Є., Діброва А.Д., Кваша С.М., Онегіна В.М., Осташко Т.О., Пасхавер Б.Й., Стецюк П.А. та ін. [1–4]. Однак, на наш погляд, недостатньо уваги приділено вивченню особливостей державної підтримки сільськогосподарських підприємств залежно від зонального розподілу території України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є визначення оцінки впливу зонального розподілу території країни на обсяги та напрями державної підтримки сільськогосподарських підприємств та напрацювання конкретних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання державних коштів, спрямованих на підтримку сільськогосподарських товаровиробників різних природних зон.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вивчення особливостей державної підтримки сільськогосподарських підприємств країни здійснювалося нами з огляду на зміни у формуванні підходів до виділення коштів підтримки з прийняттям Податкового кодексу України, внаслідок чого посилилася переорієнта-

ція на непрямі методи державної підтримки, у першу чергу за рахунок коштів ПДВ, та суттєво скоротилося бюджетне фінансування галузі. За даних умов обсяги державної підтримки у значній мірі визначаються діловою активністю та виробничим напрямом діяльності підприємств. У своїх наукових пошуках ми керуємося положенням, згідно з яким подібність природно-економічних умов господарювання впливає на формування відповідного виробничого типу підприємств, що виробляють певну сільськогосподарську продукцію та мають певну галузеву структуру, отже, залежно із зональним розподілом (Степ, Лісостеп, Полісся) у значній мірі здійснюється і надходження коштів державної підтримки.

Для перевірки даної гіпотези нами було проведено аналіз державної підтримки сільськогосподарських підприємств України за період 2010–2012 років. До статистичної вибірки були включені земле- та працезабезпечені підприємства країни, що звітують за формою 50–сг, до якої у 2010 р. увійшло 8760, у 2011 р. – 8989, у 2012 р. – 8645 підприємств. Незалежно від зонального розподілу показник частки підприємств, що не отримували державної підтримки, досить високий і становить понад 52%. З метою отримання достовірних даних, перш за все, нами було досліджено сукупність підприємств, що отримували державну підтримку і якими протягом досліджуваного періоду було вироблено понад половини обсягу виробництва зернових та зернобобових, насіння соняшника; 70% цукрового буряку та продукції свинарства; 79–80% – продукції ВРХ та молока. Водночас, основне виробництво яєць та м'яса птиці зосереджено в підприємствах, що не користуються державними преференціями.

Внаслідок групування об'єктів за природними зонами, до групи Степу та Лісостепу увійшли підприємства з площею угідь в середньому 2,5–2,7 тис. га, Полісся – 1,7 тис. га (табл. 1).

Зазначимо, що розподіл коштів державної підтримки між підприємствами різних зон є нерівномірним: Степу – 44,1%, Лісостепу – 47,5%, Полісся – 8,4%. При цьому найбільшою в структурі підтримки продукції рослинництва є частка зони Степу – 49,3%, продукції тваринництва та за іншими заходами підтримки – зони Лісостепу (відповідно 55,6% та 42,6%). В зоні Полісся показники державної підтримки є значно нижчими як у

відносному, так і у абсолютному вимірюванні: в розрахунку на 1 га угідь рівень підтримки становить 88% порівняно зі Степом та 70,3% – Лісостепом; в розрахунку на 1 підприємство – відповідно 61,1% та 44,9%. Як бачимо, рівень державної підтримки сільськогосподарських підприємств різних природних зон за окремими видами сільськогосподарської продукції не завжди визначається їх часткою у обсягах виробництва. Так, досліджуваними підприємствами зони Лісостепу в середньому за три роки було вироблено 53,9% зернових та зернобобових культур, у тому числі

44% пшениці, на підтримку яких отримано відповідно 20,3% та 14,8% державних коштів; зони Степу, навпаки, при частці у виробництві даних культур 34,4% та 47,7% відповідно, частка їх підтримки склала 73,4% та 81,8%. Аналогічна ситуація має місце і з підтримкою продукції птахівництва: виробляючи майже однакову частку продукції, підприємства Степу отримали понад дві третини обсягів підтримки, тоді як Лісостепу – лише п'яту частину державних коштів на її підтримку.

Таблиця 1

Показники державної підтримки сільськогосподарських підприємств різних природних зон України в середньому за 2010–2012 рр.*

Показники	Степ	Лісостеп	Полісся	Всього
Площа с.-г. угідь на 1 підприємство, га	2490	2702	1727	2456
Держпідтримка всього, млн. грн	5233,1	5627,3	999,3	11859,6
у т.ч. рослинництва	4225,8	3889,2	464,9	8579,9
тваринництва	763,0	1458,7	401,7	2623,3
за іншими напрямками	244,3	279,4	132,7	656,4
Частка в структурі держпідтримки всього, %	44,1	47,5	8,4	100,0
у т.ч. рослинництва	49,3	45,3	5,4	100,0
тваринництва	29,1	55,6	15,3	100,0
за іншими напрямками	37,2	42,6	20,2	100,0
Держпідтримка на 1 га с.-г. угідь, грн	350	438	308	382
на 1 підприємство, тис. грн	869,7	1183,9	531,6	937,5
Частка держпідтримки в доході від реалізації, %	8,69	7,42	6,15	7,79
Частка у виробництві: зернових і зернобобових, %	34,4	53,9	11,7	100,0
у т.ч. пшениці, %	47,7	44,0	8,4	100,0
соняшника, %	63,1	34,1	2,8	100,0
цукрового буряку, %	3,9	82,2	13,9	100,0
ВРХ, %	22,1	56,9	21,1	100,0
свиней, %	39,7	40,1	20,2	100,0
птиці, %	45,5	44,4	10,1	100,0
молока, %	20,6	61,0	18,4	100,0
яєць, %	68,1	28,7	3,3	100,0
Частка держпідтримки: зернових і зернобобових, %	73,4	20,3	6,3	100,0
у т.ч. пшениці, %	81,8	14,8	3,4	100,0
ВРХ, %	20,7	53,7	25,6	100,0
свиней, %	49,8	43,0	7,2	100,0
птиці, %	69,6	20,1	10,3	100,0
молока, %	15,7	67,0	17,3	100,0

*Сукупність підприємств у 2010 р. становила 4553 (з них зони степу 1837, лісостепу 1882, полісся – 834); у 2011р. – 3403 (відповідно 1910, 1104 та 389); у 2012р. – 4685 (2261, 1768 та 656).

Джерело: авторські розрахунки

Перевірка надійності виявлених нами відмінностей була проведена засобами t-статистики. Згідно з отриманими результатами, емпіричні значення t-критерію по кожній з представлених природних зон протягом трьох років вище табличного значення (1,962), на підставі чого зроблено обґрунтований висновок про існування відмінностей у розмірі державної підтримки сільськогосподарських підприємств за зональним розподілом.

Поряд з констатацією наявності відмінностей в обсягах державної підтримки є нагальна потреба в аналізі ефективності використання державних коштів сільськогосподарськими підприємствами країни за зональним розподілом. Причому в основу методичного підходу нами було покладено порівняльний аналіз натуральних та вартісних показників ефективності діяльності як в межах сукупності підприємств, що отримували державну

підтримку, так і порівняно з групою підприємств, що нею не користувалися. Так показники урожайності основних товарних сільськогосподарських культур та продуктивності тварин в підприємствах без підтримки не поступаються (а по птахівництву майже утричі перевищують) показникам підприємств, що підтримуються державою (табл. 2).

При цьому, в підприємствах зони степу за умови отримання високого рівня державної підтримки зафіксовано найнижчий рівень урожайності: в розрахунку на 1 га отримано удвічі менше зернових, на 20–30% – соняшника та цукрового буряку, хоча урожайність пшениці у господарствах даної зони за відсутності підтримки вище майже на 75%. Водночас державна підтримка сприяє більш високому рівню урожайності соняшника та цукрового буряку у зонах Степу та Полісся; підвищенню продуктивності свинарства у

Вісник Сумського національного аграрного університету

Серія «Економіка і менеджмент», випуск 4 (59), 2014

зоні Полісся, м'ясного та молочного скотарства – у всіх без винятку зонах. Однак, на підставі аналізу натуральних показників нами не отримано

переконливих підтверджень суттєвого впливу державної підтримки на ефективність діяльності в галузях рослинництва та тваринництва.

Таблиця 2

Часткові показники ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств України залежно від отримання державної підтримки за зональним розподілом у 2012 р.*

Природні зони	Урожайність, ц/га				Продуктивність 1 гол.				
	зернових	пшениці	соняшника	цукрового буряку	ВРХ, ц	свиней, ц	птиці, кг	кур–несучок, шт.	корів, кг
По підприємствах, що отримували державну підтримку									
Степ	21,3	21,3	16,3	369,4	1,761	1,512	7,416	280	4278
Лісостеп	44,1	38,2	23,7	418,3	1,808	1,525	4,934	284	5180
Полісся	41,5	37,6	20,3	499,9	1,639	1,993	2,517	262	3701
Всього	34,3	29,7	18,6	425,8	1,761	1,603	5,199	281	4654
По підприємствах, що не отримували державну підтримку									
Степ	21,7	37,6	15,6	336,4	1,491	1,694	14,852	303	3027
Лісостеп	45,9	37,4	22,7	418,4	1,735	1,133	15,396	273	4616
Полісся	45,9	30,0	19,2	417,3	1,440	1,551	11,249	283	3555
Всього	36,2	29,8	17,6	412,0	1,629	1,483	14,736	286	4061
Разом									
По сукупності	35,0	29,8	18,2	421,5	1,746	1,569	11,031	284	4597

*Сукупність підприємств з державною підтримкою у 2012 р. становила 4685 (з них зони Степу 2261, Лісостепу – 1768, Полісся – 656); без державної підтримки – 3960 (відповідно 1894, 1503 та 563).

Джерело: авторські розрахунки

Для поглиблення аналізу нами було здійснено розрахунок загальних вартісних показників ефективності по окремих видах товарної сільськогосподарської продукції залежно від користування державною підтримкою та з урахуванням зонального розподілу. Одразу відзначаємо, що незалежно від природної зони отримувачами державної підтримки є підприємства з більшим розміром землекористування (особливо це проявляється у зоні Степу), а діяльність підприємств за умови отримання державної підтримки є більш ефективною, про що свідчить перевищення рівня рентабельності сільськогосподарської продукції. Проте в розрізі окремих видів продукції має місце різноспрямований вплив державної підтримки на показники ефективності: якщо рівень рентабельності пшениці є вищим за умови отримання підтримки, то по зернових в цілому, навпаки, за її відсутності. З надходженням державної підтримки підвищується рентабельність молока та рівень збитковості продукції ВРХ в підприємствах різних природних зон, а в зоні Полісся досягнуто високий рівень рентабельності продукції свинарства та птиці.

Для розширення аналітичної бази нами було визначено розмір державної підтримки в розрахунку на одиницю окремих видів продукції рослинництва та тваринництва в підприємствах різних природних зон. В результаті отримано досить цікаві результати, що підтверджують наявність чітко виражених відмінностей у розмірах підтримки на одиницю окремих видів продукції за зональним розподілом. Так, у підприємствах зони Степу даний показник значно перевищує по зернових культурах і, зокрема, по пшениці (у 4–5 разів вище, ніж по інших зонах), по птиці, особливо порівняно із Лісостепом (у 3,3 рази) та по продукції свинарства, особливо порівняно з Поліссям (у 3,5 рази) (додаток 4). У свою чергу, у підприєм-

ствах Полісся спостерігається перевищення підтримки продукції ВРХ – у 1,3 рази порівняно з іншими зонами; в зоні Лісостепу рівень підтримки 1 ц молока на 44% вище, ніж у зоні Степу та на 17% порівняно з Поліссям.

З метою оцінювання впливу державних преференцій на ефективність виробництва окремих видів продукції нами було співставлено розмір державної підтримки та фінансового результату від реалізації одиниці продукції. Слід зазначити, що протягом досліджуваного періоду спостерігаються певні зміни як у розмірах підтримки, так і ефективності виробництва окремих видів продукції. В цілому за сукупністю підприємств при певному скороченні розмірів підтримки має місце зростання прибутку на 1 ц зернових; при майже незмінних обсягах підтримки збиткова у 2010 р. продукція свинарства у 2011 р. починає приносити прибуток; у птахівництві темпи нарощування обсягів підтримки відповідають темпам зростання величини прибутку; темпи скорочення прибутку на 1 ц молока випереджають темпи скорочення державної підтримки. Аналіз усереднених за три роки даних дає підстави стверджувати, що рівень ефективності державної підтримки окремих видів продукції рослинництва та тваринництва суттєво відрізняється за природними зонами (табл. 3).

Так найбільше співвідношення отриманого прибутку до державної підтримки по зерну та молоку досягнуто у зоні Лісостепу, по свинині – у зоні Полісся. Відповідно у Лісостепу має місце найвищий рівень прибутку в розрахунку на 1 грн підтримки по м'ясу птиці, в Поліссі – найнижчий рівень збитку по ВРХ. Підприємства ж зони Степу значно поступаються за показниками ефективності державної підтримки практично по всіх наведених видах продукції.

Таблиця 3

Ефективність державної підтримки окремих видів продукції в сільськогосподарських підприємствах України за зональним розподілом в середньому за 2010–2012 рр.

	Степ		Лісостеп		Полісся		Всього	
	держпідтримка	прибуток (збиток)	держпідтримка	прибуток (збиток)	держпідтримка	прибуток (збиток)	держпідтримка	прибуток (збиток)
В розрахунку на 1 ц продукції, грн								
Зернові та зернобобові	0,27	13,97	0,05	20,13	0,07	16,47	0,13	17,58
у т.ч. пшениця	0,28	15,90	0,06	14,37	0,07	14,38	0,17	15,10
ВРХ	91,05	-606,54	91,77	-401,94	117,98	-400,95	97,13	-446,85
Свині	61,66	-23,38	62,08	-41,68	17,43	209,62	52,89	16,36
Птиця	60,72	-33,41	12,63	12,50	40,51	37,53	37,34	24,55
Молоко	20,46	34,93	29,54	61,39	25,25	52,12	26,88	54,24
Припадає прибутку (збитку) на 1 грн. державної підтримки, грн								
Зернові та зернобобові	x	51,74	x	402,60	x	235,28	x	135,23
у т.ч. пшениця	x	56,79	x	239,50	x	205,43	x	88,82
ВРХ	x	-6,66	x	-4,38	x	-3,40	x	-4,60
Свині	x	-0,38	x	-0,67	x	12,03	x	0,31
Птиця	x	-0,55	x	0,99	x	0,93	x	0,66
Молоко	x	1,71	x	2,08	x	2,06	x	2,02

Джерело: розраховано автором

Вважаємо, що ефективність державної підтримки у значній мірі обумовлена джерелами її фінансування. За три останні роки частка бюджетної підтримки в структурі джерел фінансування державою сільськогосподарських підприємств України скоротилася з 24,8 % до 7,4 % (табл. 4).

При цьому бюджетна підтримка рослинництва стрімко скорочувалася (з 21,5 % до 2,6 %), тоді як в тваринництві мало місце незначне її зростання (з 14,5% до 17,6%). Не випадково більш високий рівень ефективності державних коштів досягається за більш високої частки бюджетної підтримки.

Таблиця 4

Структура джерел фінансування державної підтримки сільськогосподарських підприємств України у 2010–2012 рр. за зональним розподілом, %

Державна підтримка	Степ		Лісостеп		Полісся		Всього	
	бюджет	ПДВ	бюджет	ПДВ	бюджет	ПДВ	бюджет	ПДВ
2010 р.								
всього	20,8	79,2	27,7	72,3	26,3	73,7	24,8	75,2
рослинництва	13,6	86,4	27,8	72,2	46,4	53,6	21,5	78,5
тваринництва	14,2	85,8	16,4	83,6	9,6	90,4	14,5	85,5
ВРХ	34,5	65,5	22,4	77,6	35,4	64,6	28,3	71,7
свиней	8,5	91,5	45,0	55,0	10,2	89,8	32,3	67,7
птиці	1,0	99,0	5,5	94,5	0,2	99,8	1,6	98,4
молока	10,0	90,0	9,3	90,7	2,7	97,3	8,0	92,0
2011 р.								
всього	11,3	88,7	17,8	82,2	49,9	50,1	16,7	83,3
рослинництва	6,6	93,4	6,1	93,9	12,0	88,0	6,6	93,4
тваринництва	5,1	94,9	23,1	76,9	57,1	42,9	18,1	81,9
ВРХ	32,4	67,6	21,9	76,5	74,4	25,6	40,9	58,4
свиней	2,2	97,8	0,5	99,5	33,7	66,3	2,5	97,5
птиці	0,4	99,6	7,7	92,3	21,6	79,4	1,8	98,2
молока	3,3	96,7	1,0	99,0	0,5	99,5	1,4	98,6
2012 р.								
всього	6,4	93,6	7,0	93,0	14,8	85,2	7,4	92,6
рослинництва	3,5	96,5	1,9	98,1	0,6	99,4	2,6	97,4
тваринництва	12,0	90,0	21,2	78,8	21,8	78,2	17,6	82,4
ВРХ	39,0	61,0	18,4	81,6	46,4	53,6	28,1	72,0
свиней	2,6	97,4	7,2	92,8	24,7	75,3	5,5	94,5
птиці	0	100,0	0	100,0	0	100,0	0	100,0
молока	19,1	90,9	24,7	75,3	14,2	85,8	22,2	77,8
В середньому за 2010–2012 рр.								
всього	11,7	88,3	16,2	83,8	27,2	72,9	15,1	84,9
рослинництва	6,9	93,1	9,0	91,0	13,0	87,0	8,2	91,8
тваринництва	9,7	90,3	19,1	80,9	18,6	81,4	16,3	83,7
ВРХ	35,7	64,3	20,9	78,8	44,8	51,2	31,1	68,7
свиней	3,4	96,6	24,1	75,9	15,3	84,7	13,9	86,1
птиці	0,3	99,7	2,9	97,1	3,0	97,0	1,0	99,0
молока	13,3	86,7	14,4	85,6	6,3	93,7	12,9	87,1

Джерело: розраховано автором

Так в середньому по молоку в зоні Лісостепу її рівень становив 14,4% (нарощувався з 9,3% до 24,7%), по свинині – 15,3% (зріс з 10,2% до 24,7%). Вищий рівень бюджетних коштів в структурі державної підтримки у птахівництві в зонах Лісостепу та Полісся забезпечив ефективність їх використання, а в зоні Полісся найнижчий рівень відношення отриманого збитку до підтримки ВРХ обумовлений саме тим, що майже 45% її надходить з бюджету. У якості аргументів при трактуванні позитивного впливу бюджетних коштів на підвищення ефективності використання державної підтримки, особливо в галузі тваринництва, слід віднести їх спрямованість на потреби розширеного відтворення (через реалізацію державних програм підтримки матеріально-технічного оснащення, селекційної та племінної справи, реалізацію інвестиційних проектів, шляхом здеешевлення вартості позикових коштів) та контроль за їх цільовим використанням. Водночас, при всій важливості формування коштів підтримки за рахунок ПДВ, використання їх у повній мірі знаходиться у компетенції та сфері відповідальності менеджменту конкретного суб'єкту господарювання та здебільшого спрямовується на фінансу-

вання поточних потреб і на практиці призводить до переважного спрямування підтримки в галузь рослинництва.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі ґрунтовного аналізу численного масиву даних по сукупності сільськогосподарських підприємств країни нами визначено наявність зональних відмінностей державної підтримки, що охоплюють обсяги, напрямки, джерела та ефективність використання державних коштів. З огляду на підвищення ефективності використання державних коштів, спрямованих на підтримку сільськогосподарських товаровиробників вважаємо за необхідне при формуванні підходів до визначення обсягів та пропорцій розподілу державних коштів враховувати зональний розподіл території країни з урахуванням відмінностей у рівні ефективності підтримки по окремих видах сільськогосподарської продукції. Навіть в умовах тотального дефіциту бюджетних коштів слід забезпечувати бюджетне фінансування програм підтримки галузі тваринництва та підвищення технологічного забезпечення сільськогосподарського виробництва.

Список використаної літератури:

1. Дем'яненко М.Я. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: монографія [М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, В.М. Скулий та ін.]; за ред. М.Я. Дем'яненка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 372 с.
2. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку/ [Б.Й. Пасхавер, О.В. Шубравська, Л.В. Молдаван та ін.]; за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 432 с.
3. Онегіна В.М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників: монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 590 с.
4. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: теорія, методологія, практика – К.: ВРД "Формат", 2008. – 488 с.

Калашникова Т.В. Зональные особенности государственной поддержки сельскохозяйственных предприятий Украины

В статье осуществлена оценка влияния зонального распределения территории страны на объемы и направления государственной поддержки сельскохозяйственных предприятий. На основе проведенного анализа разработаны конкретные рекомендации по повышению эффективности использования государственных средств, направленных на поддержку сельскохозяйственных товаропроизводителей различных природных зон.

Ключевые слова: государственная поддержка, бюджетные программы, эффективность государственной поддержки, природные зоны, сельскохозяйственные предприятия

Kalashnikova T.V. Zonal features of state support of agricultural enterprises in Ukraine.

The paper analyzes the features of subsidizing agriculture taking in account changes in the tax laws. This resulted in a significant increase in indirect methods of support and reducing the number and cost of state programs' funding. The assessment of the impact of zonal distribution of the country on the amount and direction of use of agricultural enterprises' state support was produced. With the help of statistical methods proved the presence of differences in the amount of state support of agricultural enterprises in accordance with the zonal distribution. In the article was made the comparative analysis natural and cost indicators of enterprise performance and the production of certain types of crop and livestock production among enterprises that are supported, and in comparison with companies that do not use it.

The studies revealed that the level of efficiency of state support for certain types of products differs significantly on natural zones: greatest value of profits to the state support on grains and milk reached in forest-steppe zone, meanwhile pork – in the marshy woodlands zone. Agricultural Enterprises of steppe zone are significantly inferior in terms of efficiency of state support given to all kinds of products. The fact that the effectiveness of state support is largely determined by sources of financing was confirmed. Higher level of efficiency of public funds is achieved at a higher specific gravity of budgetary support.

According to the results of the study recommendations were made to improve the use of public funds to support agricultural producers: 1) during the formation of approaches to defining volume and proportions of distribution of public funds must consider the country's zonal distribution taking into account differences in the level of efficiency of state support for certain types of agricultural products; 2) government funding programs for supporting livestock production must be ensured even under the existing budget shortfalls.

Keywords: state support, budgetary programs, the effectiveness of state support, natural zones, agricultural enterprises

Дата надходження до редакції: 07.04.2014 р.

Рецензент: д.е.н., професор Олійник О.В.

УДК 338.43:631.171

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ УКРАЇНИ

Л. І. Калачевська, к.е.н., доцент, Сумський національний аграрний університет

Автором досліджено стан застосування інноваційних технологій обробітку ґрунту в сільському господарстві України та інших країн світу, систематизовано різні види обробітку ґрунту на прикладі вирощування озимої пшениці, узагальнено 20-річний досвід Німеччини та, відповідно, розраховано ефект від економії витрат власної механізації та робочої сили при застосуванні енергозберігаючих технологій обробітку ґрунту в фермерських господарствах.

Ключові слова: обробіток ґрунту, озима пшениця, урожайність, економія витрат, ефективність

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна володіє на сьогодні більше ніж 41,5 млн. га с/г угідь. Завдяки сприятливим природним і кліматичним умовам, Україна відноситься до найбільших у світі виробників і експортерів зерна. Збереження та довгострокове використання земельних ресурсів, поряд із рентабельністю виробничих технологій, мають важливе значення для українського сільського господарства. Проблема ефективного використання земельних та водних ресурсів на фоні інтенсивного зростання населення Планети Земля стає все гострішою. Потребу у харчовій та промисловій біомасі можна задовольнити тільки завдяки достатньому та стабільному врожаю. Враховуючи це, необхідним є науково обґрунтована та адаптована до певних ґрунтово-кліматичних умов технологія вирощування основних сільськогосподарських культур. Україна може вільно та дієво брати участь у вирішенні даної проблеми.

Сільське господарство служить основою розвитку інших галузей економіки країни. При цьому сільськогосподарська галузь має свої особливості:

- ✓ залежність від кліматичних умов;
- ✓ малий оборот капіталу;
- ✓ нееластичний попит на продукцію харчування.

Сільське господарство, таким чином, має не рівні умови по відношенню до інших галузей народного господарства, але займає важливе місце в економіці країни.

Україна володіє 60,4 млн. га землі. 53,8% території займають орні землі – більше ніж у інших країнах Європи. Висока частка орних земель призвела до не стабільної екологічної ситуації. Част-

ка орної землі в загальній площі с/г угідь складає 78,3%, в цей же час цей показник становить в Німеччині – 32%, Франції – 36%, США – 20% та Англії – 18%.

48% орних земель в Україні страждають від водної і вітрової ерозії. Інтенсивність ерозії на сьогодні в 2–10 раз більше за природне ґрунтоутворення. Негативно впливає на ґрунт також надмірне застосування техніки, яке викликає сильне ущільнення ґрунту.

Всі ці фактори спонукають до пошуку альтернативи традиційним технологіям вирощування сільськогосподарських культур. Значна кількість наукових досліджень доводить екологічну шкідливість оранки та її відносно високі економічні витрати. Поступовий перехід на енергозберігаючі способи обробітку ґрунту, включаючи пряму сівбу, забезпечить довгострокове ефективне господарювання. При цьому зберігається структура ґрунтів, попереджаються ерозія та ущільнення, проте спостерігається підвищення рівня забур'яненості посівів. На противагу цьому агроценоз буде краще розвиватися і ми можемо отримати економію виробничих витрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вдосконаленню систем обробітку ґрунту, теоретичним і практичним аспектам застосування енергозберігаючих технологій присвячено багато наукових праць закордонних та вітчизняних учених. Серед них наукові розробки В.І. Бойка, М.С. Шевченка, О.П. Кротінова, А.І. Горбатенка, К. Кьолера, С. Даберта, Ю.Брауна. Разом із тим, потребують подальшого детального дослідження питання економічного ефекту та доцільності застосування консервуючих систем обробітку ґрунту в сільськогосподарських підприємствах.